

Életmódunk változásairól IV.

Jellemzők és ellentmondások

„Ahogyan az egyének életüket megnyilvánítják, olyanok ők maguk” (Marx)

A világgazdasági tendenciákhoz elítélhetetlen szálakkal kapcsolódó gazdaságunk helyzete termelési struktúránk módszeres elemzésére, felülvizsgálatára, a termelési kapacitás hatékonyabb felhasználására sarkall. A hatékonyság fokozása csak a fejlett és versenyképes technika és technológia következtetéséből előtérbe állításával és további fejlesztésével oldható meg. A munkaerőt a jövőben — ha kell átcsoportosításokkal is — a gazdaságosabb termelési ágakban a hatékonyabb termelési feltételek területén kell alkalmaznunk. Az eleven munka és a már tárgyi-dologi formát öltött munka olyan „találkozása” kell törekednünk, amely korszerű és versenyképes termékekben értékesül.

Gazdasági értékeink készítésére kell szelektálni a jelenleg még igen összetett és ellentmondásos, a manufaktúráis színtől a legmodernebb, automatizált gépi termelésig terjedő termelési szerkezetünket, s ki kell szűrni belőle a már gazdaságatlan megoldásokat. Javítanunk kell a munkaszervezést, a munkaidő jobb kihasználását, s hatékonyabbá kell tennünk magat az emberi munkaerőt is. A munkaerő hatékonysága pedig csak szervezettisének, fegyelmességének javításával, intenzitásának módszeres növelésével fokozható.

Magas színvonalú technikát csak képzett szakemberek képesek gazdaságosan működtetni. Ez nagy feladatokat ró oktatási rendszerünkre, és a szabad idő felhasználására is új funkciókat ad. A pihenés és szórakozás mellett mind nagyobb súlyt kell kapnia a szakmai képzettség szervezett és öntevékeny gazdagításának, az egész embert, a látókör közösségi mentalitását fejlesztő művelődésnek. Marx így ír erről: „A szabad idő — amely éppúgy pihenőidő, mint magasabb tevékenységre való idő — birtokosát természetesen más szubjektummá változtatta, és ez más szubjektumként lép be ezután a közvetlen termelési folyamatba is.” A munkaidő és a szabad idő összefüggő, egymást feltételező, egymással kapcsolódó, egymásra épülő részek életünknek, s nem csak a munkaidő van a szabad időért, hanem fordítva, a szabad idő is a munkaidőért. Minél inkább fejlődik az emberi munkatevékenység, minél inkább az emberi alkotóerők kibontakoztatásának tere lesz, annál inkább kibontakozik a munkaidő és a szabad idő jelzett összefüggése.

Az érdekek tudatosítása, a munkahelyi feladatok meghatározása, a feladatokkal azonosuló magatartás, a feladatvállalás csak a munkahelyi közösségi élet, a szocialista demokrácia gyakorlatának erősítésével oldható meg eredményesen. A közösség ereje a közösségi cselekvésben formálódó szocialista értékrendjében, annak kollektív és egyéni vállalásában és alkalmazásában bontakozik ki.

Társadalomépítésünk korábbi, extenzív korszakában — kényszerű összefüggésben körülményeinkkel — értékrendszerünkben az egyéni és társadalmi érdekek elvont azonosságát, az általános érdek elsőbbségét, az egyéni érdekek a társadalmi érdekek alá való rendelését, a központi utasításokat, a közösségi felelősséget, a közösségi célok pátozást hangsúlyoztuk, a (kötelező vagy igazi) lelkesedést ösztönöztük, a forradalmi lendületre apeltünk.

A megváltozott körülmények megváltozott értékrendet sugallnak. A szocializmus építésének intenzív korszakában az önfeladkozás helyett önkibontakozást, a személyes alternatívák és a konkrét közösségi célok egységét, az egyéni kibontakozás és társadalmi hatékonyság összhangjának érvényesítését, az egyéni képessé-

gek, alkotóerők intenzívebb kibontakoztatását, a kezdeményezést és az öntevékenységet szorgalmazzuk. „A valóságos gazdaság valamennyi egyén kifejlődött termelőereje” — írja Marx.

Az egyén képességeinek szabad kibontakoztatása a szocialista közösségi ember kialakulásának feltétele. Nem gátlóan karrieresinálást jelent, amelyben mások az egyén érvényesülésének eszközeit vagy gátjai csupán, hanem eredményesebb munkát, egymást segítő összefogást.

Az életmódváltozás döntő momentuma a tevékenységi formák fokozatos átalakulása, de megmutatkozik a szabad idő tevékenységi formákban és a fogyasztási szokásokban is. A személyautók számának rohamos emelkedésével, tömegessé válásával új népszokások, belföldi és külföldi népvándorlási hullám alakult ki. Emelkedett a kiskertek, hétvégi házak, üdülők száma. Nőtt a tartós, nagy értékű fogyasztási cikkek vásárlása. A háztartások négyötöde rendelkezik hűtőszekrénnyel, tévével, 1950–1978 között 1 673 000 lakás épült, s a száz lakásra jutó népesség 387 főről 284 főre csökkent. A nagy állami lakásépítési erőfeszítések mellett igen jelentős a magán-erőből történő építkezés is. A családok, egyének boldogulása széles társadalmi méretűvé vált hazánkban.

A kettős — a fő hivatású, illetve mellékes formából vagy formából történő — jövedelemszerzés elterjedtsége segítő ezt a folyamatot. A jövedelemszerzés és kiegészítés nyitottsága mögött fontos társadalmi érdekek húzódnak meg. Az ipari rendelkezések túlmunkában vállaló tudóskollektíva, a különórát, vállálótanár, a szolgáltatási feladatokat munkaidő után ellátó munkás, a maszek építkezéseket is végző építőmunkások, az igen elterjedt mezőgazdasági jellegű kiegészítő jövedelemszerzést végző dolgozók erőfeszítésére igen nagy szükség van társadalmunknak. Hiba lenne lemondanunk az ilyen formákban, arányosan kibontakozó erőfeszítésekről — és nyilvánvalóan hasznos eredményeikről.

A fő- és mellékes forrásokból táplálkozó életszínvonal mögött azonban számos ellentmondásos tendenciát is felfedezhetünk. Egyik ilyen tendencia, hogy sokaknál az életkörülmények normális javítására irányuló törekvésekben előtérbe kerül a szerzés buzgalma, és gyakran átcsap a már-már minden áron való barácsolásba, a bírálható, már-már társadalomellenes eszközök és módok alkalmazásába. Az értelemes munka, a képességek ismeretek fejlesztése helyett a pénz eszközből alapvető célá válik a munkában „a fő válik mellékessé és a mellékes fővé”, „kaparj kurta, neked is jut” mentalitással deformálják az életkörülmények lehetséges javítására irányuló társadalmi erőfeszítéseket.

Széles társadalmi körben, különösen a munkájukat hivatás-ként végző rétegekben, mind általánosanabbá válik az a pozitív tendencia, hogy fizetésüket a személyiség kibontakoztatása és

az alkotó tevékenység természetes eredményének és feltételének tekintik. Fogyasztási szokásaikat munkaszokásaik alá rendelik, mint annak szükséges előfeltételét. Gyakran lemondással is jár sajnos ez a magatartás, s még inkább hangsúlyozza annak a szükségességét, hogy a végzett munkát valós eredményéért, és mindenkor az eredmények függvényében kell díjazni.

Különösen nagyobb jövedelmű rétegekhez terjedt el, és napjainkban különösen erős viszolygást kelt az úgynevezett „presztízs-fogyasztás”, amely nem a személyiséget valóban jellemző szükségletek autonóm kielégítését biztosítja, hanem a divat nyomására a vásárlások a státusz hangsúlyozását, a hivatkozást szolgálják.

Általánosabb gond, és az életmód fejlesztésének talán legnagyobb problémája, hogy az életkörülmények javulása és a kulturális felemelkedés nyitott lehetőségeinek időszakában is aránytalanul alakult több társadalmi rétegben az anyagi és a szellemi értékek iránti kereslet. Az anyagi javak elsajátítására irányuló társadalmi méretű törekvéseket nem kísérté megfellelő arányban a kulturális értékek keresése, a művelődési tevékenység. „Többet költünk alkohorra, mint kulturális cikkekre”.

A nagy társadalmi átrétegződési folyamat nyomán, az új tevékenységi körökbe, új életfeltételek közé kerülő tömegeknek a korábbi, viszonylag zártabb közösségeik és tradicionális értékrendszerük felbomlása, nyomán, lépéskényszerben, jellemző tendencia az életmódváltás keresése. Így van ez az ifjúság széles rétegeinél is.

Segítő orientálásuk, de az életmódváltozások ellentmondásai is feltétlenül szükségessé teszik, hogy egyértelműbben mutassunk rá: milyen értéket miért támogatunk, mit miért ellenzünk, mit tekintünk kényszerű útítárnak, kísérőjelenségnek, átfarmaladó körülménynek, meghaladandó lépésfoknak. Összefüggéseikben, társadalmi fejlődésünk alapvető folyamataival való kapcsolatukban kell látnunk és láttatnunk az életmódváltás különböző jelenségeit és tendenciáit.

A fejlett szocialista társadalom építésében, az elért életszínvonal védelmére és lehetséges módszeres javítására irányuló törekvéseink mellett, az egyének és közösségek életvitelének tudatosabbá tétele a célunk. Olyan életmód-autonóm kialakítása, amely értő módon a kimunkált emberi értékek mind nagyobb körére terjed ki, s megteremtí az anyagi és szellemi jólét egyént-közösséget gazdagító helyes arányait. Olyan szocialista ember az ideálunk, aki egyéni fejlődésében képes valóra váltani a társadalmi fejlődés nyomán történelmileg és társadalmilag kínálkozó emberi lehetőségeket. Sajátjának érzi, kezdeményezéseivel gazdagítja a munkát. Fejlesztí ismereteit és képességeit. Nyitott az emberi kultúrára. Gazdag szükségletstruktúrát épít ki és realizál. Közösségi elkötelezettséggel dolgozik életfeltételeinek további bővítéséért, a szocialista életmód javításán és általánossá tételén. Felép a torzulások ellen, tudatos törekvéssel dolgozik az ellentmondások leküzdéséért.

Életmódváltásainkban már kibontakozóban van az a szocialista ember, dolgozzék akár gyárban, akár termelőszövetkezetben, akár kutatóintézetben, vagy társadalmunk más területén.

BESÉNYI SÁNDOR

Polner Zoltán

Ősz

Az utak fölött már égnek az alumíniumszínű rét fái. Lombjukban a tegnapi lángolva lement nap vörheny tűzét látni.

A mezőkön most fémcs hűvösség zuhan a füvekre. Tünődik az erdő homlokán didergő ökörnál ezüstje.

Kötésig sűrű ködben a fák bíki gőzölgnek. Telhordra várnak s az őszi határnak vadul nekitörnek.

Napimádó bokrok, fűzek úsznak a folyón lassan délre. Zokogó szél támad akár egy madár halk riadt szívverése.

Megkérdeztük...

Tanulással emelkedni

Szerettem volna én rögtön tovább tanulni, amikor elvégeztem az általánost. Hatan vagyunk testvérek, nem mondhatok mást, a körülmények nem engedték meg. Sokan mást mondanak erről, mert ha nálunk mindenki tovább tanulhat, milyen lehet, aki nem akkor tanul, amikor egyik iskolából léphet a másikba. A fiatalnak az a dolga, hogy tanuljon. Erre mondom én, hogy hatan vagyunk testvérek. Nekik is, nekem is pénz kellett keresnem. És közben leértécségték őket is. Most vagyok negyedik.

Tanultam én rögtön, a főlemelt tananyagú szakmunkásképzőben. Jól jártam vele, mert kihagyhattam két osztályt a szakiskolából, mindjárt a harmadikkal kezdhettem. Nehéz volt az első év, dolgozni is, túlórázni is, tanulni is, igen sok. Most vagyok húszéves, élni is akarok, ezt az időt se akarom elsratni később.

Mire jó az érettségi? Amikor kicsi voltam, mindig varrtam a ruhákat a babámnak. Magam választottam, hogy megtanulok varrni, egy szóval se mondom, hogy nem szeretek, de egy egész életet úgy elképzelni, hogy benne üljök a szalagban, ahhoz az én fantáziám kicsi. Nem tudom, mit érne az érettségi, ha itt akarnék maradni a mostani helyemen, de azt tudom, merre vihet az út. Tovább kell tanulnom még utána is. Vagy nyelveket tanulok — az angol is, a német is tetszik —, vagy technikai vizsgára megyek. Nem tanultam még se angolt, se németet, biztosan sokan vannak, akik előttem járnak, de kitartok, ha belevágok. Azt se nagyon találgttam még, mit kezdhetek vele, tolmácsnak, fordítónak vagy üzletkötőnek csak elmehetnék, illetve ilyen munkán talán itt is maradhatnék.

Elvállalom, hogy minden kérdésére felelek, amit a fiatalokról föltesz, de csak a magam nevében. Ha a fölnottek között van Kossuth-díjas is, meg olyan is, akire tegnap mondták ki a halálos ítéletet, miért éppen nekünk, fiataloknak kellene egyformának lennünk. Igaza van, valóban, mondja a maga korosztálya, az a legnagyobb bajunk, hogy sok a pénzünk. Jól keresünk, és nem tudjuk értelmes dolgokra költeni. De csak az az igaz benne, hogy mondják, mert nem ez a bajunk. Az én fizetésem kétezer-ötszáz forint. Ifjúsági takarékbba teszek ötszázat, hazaadok hatszázat, a többiből ruházok, és élek. Aki végig-gondolja, már nem mondja, hogy jaj de sok a pénzem. Ahol egyszerre nyolc liter levest főztünk, ahol naponta hat liter tejet és két kilo kenyeret vettünk, ott nem nagyon tanultam én meg, hogyan kell elszórni a pénzt.

Jól mondja, a szabad időnk is sok, avval se tudunk mit kezdeni. Ezt is szokták mondani. Nézzem szét a fiatalok között, de úgy, hogy észre is vegye, amit lát! Közülük a legtöbb tanul. Sok van, aki dolgozik, és úgy tanul. Ne mondjon róluk senki semmi rosszat! Abban magának van igaza, hogy nem mind ilyen. Van, akinek pénze is sok van, és valóban herdálja, olyan is van, akinek ideje van rengeteg, és nem tud vele értelmesen mit kezdeni, és az is igaz, hogy ezek viszik a hangot, de ne féltsen bennünket, a mi korosztályunk el tud igazodni közöttük.

Most nagy dolgot mondott, mert ezt én se értem. A maguk idejében még csak beszéltek róla, hogy a próbaházasság lenne a jó, hatta jobban megismernék egymást a fiatalok, mielőtt egymáshoz kötnek az életüket. Ha nem kertelünk, a mi időnkre ez már megvalósult. Vadházasság-nak mondjuk. A maga korosztályának a régi elköpzelés szerint csupa boldog házasságnak kellene következnie, de láthatja, nem az lett. Vagyunk egy páran, akik valósággal félünk a férjhez menéstől. Ne ingassa a fejét, és ne mondja, hogy egy húszéves

lány legyen optimista és bátor, mert az a húszéves lány annyi fölborult házasságot lát maga körül, hogy beleszédül. Pedig elhiheti, mind boldog akart lenni, és mindent elkövetett érte, hogy az is legyen. Így sikerült. Nem hiszi? Na, abban igaza van, hogy a kettő közül az egyik nem mindig úgy akarja.

Nem tudnék arra válaszolni, hogy elvált férjhez hozzá mennek-e vagy nem, mert általában vett férfi nincsen. Azt azonban bátran mondom, senkivel nem jutnék addig, hogy miattam váljon el, hogy miattam hagyja el tulajdon gyerekeit. Az a család, amelyben én fölnottem, ezt a lépést nem ismeri. Ebből már ki lehet találni, milyennek képezelem el a magam családi életét.

Arra se tudok én felelni, miért mennek sokan, inkább idősebb férfizek. Azért, mert lakása van, autója van, jó állása van? Lehet, hogy azért. Az is lehet, hogy a korban hozzánk illeők nem elég komolyak. Az élet rendje mégiscsak az, hogy a mi korosztályunk legföljebb a közvetlenül előttünk járók között keresse életé párját. A magam véleménye? Az idősebb férfizek, akiknek valóban van autójuk is, lakásuk is, állásuk is, és közülünk válogatnak, sokszor könnyelműbbek, mint mi vagyunk. Hamarabb otthagylák a lányt, ha nem egészen úgy akarja. Ha bajban marad, akkor is.

Ne kezdjen el sajnálni, ne mondja, hogy rossz lehet nekem, amiért ennyiféle szempontom van. Vagyok én annyira vidám, hogy nem kell sajnálni. Járak diszkóba, ide-oda, mint a többi. Mi a különbség? A többiek is azt mondják, egyszer vagyunk fiatalok, azt mondom én is. De ezt az egyet ne rontsuk el! Öregek is egyszer leszünk, lehet, hogy jóval tovább, ennek a levét igyuk később is?

Főreszortos vagyok a szalag végén, ahány kabátot én kidok a kezemből, annyi a teljesítményünk. Ide állandó ember kell, akinek nincs gyereke, és nem szokott beteg lenni. Rajtam is múlt, ha nem volt meg a ter-vünk. Ha kimegy az ember levegőzni, kicsit mozogni, mert nem bírja az állandó ülést, és elfelejt visszajönni idejében, akkor úszik az egész szalag.

A szövetkezethez ragaszkodom, összenőttem vele. Sok haszna van, hogy tagja vagyok. Kap-hatok üdülési beutalót, a nyereségen is megleszlek, és a szolási jogban is érvényes. Föl meg nem szólaltam egyszer se, nem is tudom elképzelni, hogy fölállok, és mondom. Nem szoktam én sokat beszélni. Nekem úgy jó minden, ahogy van. Ha mégse jó? Odamegyek a közvetlen fölnotkókhöz, megbeszéltem vele. Olyan meg nem volt, hogy ne értettük volna meg egymást.

Mit csinálnék, ha technikuss lennék? Az se biztos, hogy lehetnék. A szövetkezetnek kell javasolni, és csak akkor javasol, ha szüksége lesz rá. Ha kiderül, hogy nem kellek, ülök tovább a gép mellett, és tanulok tovább. Arra nem gondoltam, hogy elmegyek, de azt tudom, hogy a magamfajta csak tanulással emelkedhet följjebb.

Megakadt a szeme rajta, hogy a szalag mellett csak nők dolgoznak? Ha én ehhez akármit is mondanék, azt hinnék, valamelyik férfi helyére pályázom. Vegye úgy, hogy eddig jutottunk az emancipációban: jogunk van csak nekünk dolgozni fizikai munkán. Többet kellene tanulnunk, azt hiszem.

Varrni otthon is szoktam. Nagy a család, azért tanultam, legyen valaki édesanyámon kívül is, aki tud varrni. Másodikos voltam, amikor a gépet kaptam. Ötös lett a bizonyítvány, több az ösztöndíj, abból vettük. Mikor forog legjobban? Amikor az én ruhám készül.

(Elmondta Erdélyi Klára, a szegedi ruházati szövetkezetben.) HORVÁTH DEZSŐ